

TERZIJD

THEATER IVONNE LEX STIMULEERT DE NEDERLANDSE TONEELSCHRIJFKUNST

Het Theater Ivonne Lex viert dit seizoen zijn vijftienvingjarig bestaan. Bij die gelegenheid nam het gezelschap het interessante initiatief om eens extra aandacht te schenken aan de Nederlandstalige toneelschrijfkunst. Hoewel er de jongste tijd, vooral in het meer alternatieve circuit, vaker nieuwe stukken tot stand komen die het resultaat zijn van een nauwe samenwerking tussen het gezelschap en de auteur, blijft het tekort aan een eigen dramaturgie een van de pijnpunten in het Vlaamse theater. Een criticus van *Time* die er zich onlangs over bekleog dat zo weinig nieuwe stukken een kans krijgen op Broadway verwees met enige afgunst naar Londen waar in 1994 zo maar eventjes 26 nieuwe stukken gecreëerd werden. Maar ook op Broadway waren dat er in het seizoen 1993-'94 niet minder dan 12. Het is natuurlijk onmogelijk de situatie in deze wereldsteden – bovendien Mekka's van het theater – te vergelijken met de Vlaamse. Maar het is onmiskenbaar dat de eigen dramaturgie een belangrijke bron van zuurstof is voor een vitaal theater dat wortelt in de eigen gemeenschap en cultuur.

Theater Ivonne Lex heeft in het verleden vaak inspanningen geleverd ten gunste van de eigen toneelschrijfkunst. Het gezelschap creëerde o.m. werk van Eddy Asselbergs (*Melodrama in Madrid*, 1972), A. Van Hoeck (*De zaak*, 1974: een stuk over de repressie en meer bepaald over de zaak Irma Laplasse), Peter de Graef (*Rijp en groen*, 1981), Frans Ceusters (*Gusta*, 1981) en verschillende teksten van David Cohn.

Ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum werd een wedstrijd uitgeschreven voor een avondvullend stuk waarin bij voorkeur enkele belangrijke vrouwenrollen voorkwamen. Het bekroonde stuk werd *De moord op Jeanneke Van Calck* door Bruno Walschap.

Maar het seizoen werd ook ingezet met een werk van de Nederlandse schrijfster Inez Van Dullemen. *Schrijf me in het zand* is een stuk over incest dat zij in 1989 schreef voor het Theater van het Oosten. In de regie van Catrien Hermans bracht T.I.L. een serene opvoering van dit stuk dat een pijnlijke problematiek op kiese wijze dramatiseert.

Een jonge vrouw heeft zelfmoord gepleegd en de ouders treffen voorbereidingen om het huis te verlaten. Al vlug blijkt dat het meisje jarenlang misbruikt werd door

de vader. De motor in het blootleggen van het verleden is de zus van de overledene, die naar aanleiding van het gebeuren naar het ouderlijk huis is gekomen. Zij haalt herinneringen op en leest fragmenten uit een dagboek dat het meisje nagelaten heeft. Zo wordt het "geval" gereconstrueerd en vernemen we hoe een dergelijke "relatie" aan het meisje werd opgedrongen van in haar prille jeugd en dus te maken had met de macht van de oudere over het kind. Het stuk reikt geen verklaringen of oplossingen aan; evenmin is het een diepgaande psychologische studie. Toch is het ook geen goedkoop melodrama. Met grote kiesheid en niet zonder gevoeligheid wordt het gezin getekend. De verschillende personages worden met zin voor nuance gekarakteriseerd. De vader (Guido Maeremans) is geen monster. De moeder (Ivonne Lex) is het type van de burgervrouw die de ogen sluit voor wat er gebeurt, gedeeltelijk uit een tekort aan moed, maar ook om het gezin toch enigszins overeind te houden. De zus (Anita Koninckx) is diegene die de ouders willens nillens met de harde feiten confronteert.

Het geheel zou makkelijk aanleiding kunnen geven tot een melodramatische voorstelling. Dank zij de sobere vertolkingen en dank zij de structuur van het stuk is dit niet het geval. Door de zeer verknipte presentatie van het verhaal van herinneringen en dagboekfragmenten ontstaat er een zekere "Durchkältung". Ook het erg spaarzame decor (Hans van Omme) droeg bij tot de serene sfeer van de produktie. Achteraan waren enkele stoelen op een rij geplaatst waarover witte lakens hingen. Zo werd onmiddellijk duidelijk gemaakt dat men het huis zou verlaten. Op die stoelen namen de personages plaats die in een bepaalde scène niet speelden maar wel betrokkenen bij het drama waren. Van de schommelstoel kon de dochter gebruik maken om de al te pragmatische moeder letterlijk uit haar evenwicht te schudden.

Schrijfme in het zand is geen groots, diepgaand drama, maar wel een stuk dat op een eerlijke en serene wijze een schrijnend probleem in het licht stelt.

Bruno Walschap baseerde zijn stuk *De moord op Jeanneke Van Calck* op een waar gebeurd feit uit 1906: een gruwelijke moord op een tienjarig meisje dat op een avond in de wijk rond de Vlaamse Schouwburg in Brussel verdween. Het meisje werd duidelijk misbruikt maar de zaak werd nooit opgehelderd. De auteur verdiepte zich in deze zaak en vooral in het werk dat de jurist Louis Frank er onder de titel *Le Meurtre de la Rue des Hirondelles* aan wijdde. Zijn stuk is echter geen documentair drama. Rond het gegeven bouwde hij een stuk op dat afstand neemt van het historisch materiaal.

De moord op Jeanneke Van Calck bestaat uit een reeks eerder losse taferelen die enerzijds het menselijk leed tonen dat een dergelijk drama aanricht en anderzijds een tweetal thema's scherp doet uitkomen. De corruptie en de klasse-vooringenomenheid

De moord op Jeanneke Van Calck door T.I.L. (Foto: Alain Giebens)

van het juridisch apparaat blijken uit de figuur en de aanpak van de onderzoeksrechter. Deze man, gespeeld door Frans Maas, is het type van een laaghartig, kortzichtig en corrupt man die alleen oog heeft voor zijn eigen carrière. Vooral via dit personage wordt de opzettelijke mystificatie en de intimidatie van de gewone man duidelijk gemaakt. Als tweede thema wordt de rol van de pers in het licht gesteld. Die blijkt vooral succes en sensatie na te streven maar heeft al evenmin oog voor de menselijke kant van de zaak.

Françoise (Anita Koninckx), de moeder van het slachtoffer, is een wat zielig, hulpeloos jong vrouwtje dat het drama niet kan verwerken. Af en toe dreigt zij in waanzin te vervallen. Daartegenover staat de taaie en nuchtere grootmoeder (Ivonne Lex). Vooral deze vrouwenfiguren brengen gevoeligheid en menselijkheid in het stuk. Het meest authentieke moment is de scène waarin Celle, een eenvoudig schipper en vriend van Françoise, haar tracht te troosten en enig perspectief probeert te geven. Dat leidt tot een huppeldansje waarbij zij als een kind op zijn voeten staat: een ontroerend beeld.

Dat soort emotionele momentopnamen contrasteert met de veeleer expressionistisch aangezette scènes, zoals de bordelescène waarin de onderzoeksrechter een hoertje (Nel Rosiers) bezoekt.

Walschaps stuk mist echter vooral een spanningsboog. De auteur illustreert zijn thematiek in een aantal tafereeltjes. Het stuk begint en eindigt met een scène waarin moeder en dochter elkaar in een troostend gebaar omarmen. De moeder zit met een popje in de hand weggedoken in een hoekje onder de trap. Een politieagent levert op de meest tactloze wijze een pakje af waarin zich de schoentjes van het slachtoffer bevinden. Aan het slot ziet men de moeder bij het lijk van haar wellicht vermoorde vriend. Deze scènes leveren wel een aantal menselijke momenten op, maar de karakters zijn te oppervlakkig getekend. Daardoor gaan de acteurs dan weer overacteren.

De tendens tot het karikaturale doet de voorstelling aan overtuigingskracht inboeten. Zo speelt Frans Maas de figuur van de onderzoeksrechter af en toe te zeer als het type van de schurk in het stuk. Flauw parodiërend is de episode waarin de moeder in een T.V.-praatprogramma wordt opgevoerd.

Het decor, een grote geschilderde boekenwand met een balkonnetje, laat diverse locaties toe, maar was weinig treffend of relevant.

Bruno Walschap schreef een verdienstelijk stuk dat echter homogeniteit of gerichtheid schijnt te missen. Als drama, met een aantal op het randje af karikaturale personages, blijft het te schetsmatig en als maatschappelijke analyse beperkt het zich tot het aangeven van enkele onfrisse toestanden.

Zowel met *Schrijf me in het zand* als met *De moord op Jeanneke Van Calck* brengt Theater Ivonne Lex een dramatiek op de planken waarin gevoelige maatschappelijke thema's aan de orde zijn en die een ruim publiek kan aanspreken.

Jozef DE VOS

Schrijf me in het zand van Ines Van Dullemen door T.I.L. Regie: Catrien Hermans; première: 23 september 1994 in Theater Het Klokhuis te Antwerpen.

De moord op Jeanneke Van Calck van Bruno Walschap door T.I.L. Regie: Ivonne Lex; première: 13 januari 1995 in Theater Het Klokhuis te Antwerpen.